

ВПЛИВ КРУТНОГО МОМЕНТУ ЗГВИНЧУВАННЯ НА ОПІР ВТОМЛЮВАНОСТІ ЗАМКОВИХ РІЗЬБОВИХ З'ЄДНАНЬ БУРИЛЬНИХ ТРУБ

В.Я. Василюшин

*ІФНТУНГ, 76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15, тел. (0342) 717967,
e-mail: public@nuing.edu.ua*

Проведено аналіз експериментальних та теоретичних досліджень впливу крутного моменту згвинчування на опір втомлюваності замкових різьбових з'єднань бурильних труб

Ключові слова: крутний момент згвинчування, опір втомлюваності, замкове різьбове з'єднання, ніпель, муфта

Выполнен анализ экспериментальных и теоретических исследований влияния крутящего момента свинчивания на усталостное сопротивление замковых резьбовых соединений бурильных труб

Ключевые слова: крутящий момент свинчивания, усталостное сопротивление, замковое резьбовое соединение, ниппель, муфта

The analysis of experimental and theoretical researches of influence of twisting moment of screwing together on tireless resistance of articulated screw-thread connections of borings pipes is executed

Keywords: twisting moment of screwing together, tireless resistance, articulated screw-thread connections, nipple, muff

Під час буріння замкове різьбове з'єднання бурильних труб піддається розтягання, згинанню та крученню, а також на нього впливає крутний момент згвинчування. Якщо крутний момент було вибрано правильно, то дуже рідко розтягання, згинання або дія знакозмінного згинання є причиною пошкодження замкових різьбових з'єднань. Втомне пошкодження в результаті недостатнього крутного моменту згвинчування є однією з причин аварій замкових різьбових з'єднань. Переважно замкове різьбове з'єднання значно міцніше на розтягання і згинання, ніж бурильна труба.

Вибір оптимального крутного моменту згвинчування суттєво впливає на міцність за втомлюваністю. Викликають інтерес дослідження впливу крутного моменту згвинчування на опір втомлюваністю різьбових з'єднань за максимального і мінімального його значення.

Впливу крутного моменту згвинчування на опір втомлюваності замкових різьбових з'єднань присвячено цілу низку робіт [1,2,3,4,5].

Аналіз результатів дослідження різьбового з'єднання 3-50 труб геологорозвідувального буріння з різьбою 3 – 56×4, 233×1:5 свідчить [3], що збільшення крутного моменту згвинчування з 0,5 кН·м до 3 кН·м дає зменшення напружень від згинання на ділянці найбільш навантаженого витка приблизно в 2 рази, а опір втомлюваності різьбового з'єднання зростає в 2,4 рази.

Ю.І.Газанчаном [4] у ході дослідження замкових різьбових з'єднань діаметром 75 мм було встановлено, що існує певний крутний момент згвинчування, який називається оптимальним $M_{кр.згв.опт.}$, при якому опір втомлюваності замкових різьбових з'єднань мінімальний.

На основі теоретичних та експериментальних досліджень Н.Д.Щербюком [2] встанов-

лено залежність оптимальних напружень σ_3 , що виникають у згвинчених замкових з'єднаннях, виготовлених із сталі з $\sigma_{0,2} = (640...680) МПа$, від площі небезпечного перерізу ніпеля F_n . Запропоновано формулу, яка дозволяє визначати оптимальні величини крутних моментів згвинчування для замкових різьбових з'єднань різних типорозмірів, виготовлених із сталей з $\sigma_{0,2} = (640...800) МПа$:

$$M_{кр.згв.опт.} = \sigma_3 \times F_n \times a,$$

$$\sigma_3 = 161 \times e^{-0,035F_n} + 200,$$

де: F_n – площа небезпечного перерізу ніпеля, см²;

a – параметр, що характеризує геометрію різьбового з'єднання, см.

Автором [2] встановлено, що оптимальне напруження, яке виникає від крутного моменту згвинчування залежно від діаметра з'єднання, підвищує граничне амплітудне напруження у 1,2...2,8 рази.

Таким чином, вибір оптимальної величини крутного моменту є найкращим і найпростішим способом збільшення опору втомлюваності різьбових з'єднань. Достатньо широко досліджено вплив $M_{кр.згв.}$ на опір втомлюваності замкових різьбових з'єднань з середньоміцних легированих сталей з $\sigma_{0,2} = (640...680) МПа$ і визначені залежності, за якими можна визначати оптимальні крутні моменти з'єднань із цих сталей.

Показано [2], що перевищення $M_{кр.згв.опт.}$ призводить до зниження опору втомлюваності з'єднань і оптимальне напруження, що виникає при згвинчуванні $\sigma_{з.опт.}$, рекомендується визначати із співвідношення $\sigma_{з.опт.} = (0,3...0,4) \sigma_{0,2}$.

Для попередження неконтрольованого розкріплення замкових різбових з'єднань нижньої частини бурильної колони в процесі роторного буріння і під дією великих динамічних навантажень, а також враховуючи рекомендації Американського нафтового інституту (АНІ) ($\sigma_3 = (0,7...0,9)\sigma_{0,2}$), збирання замкових різбових з'єднань здійснюється за умови $\sigma_3 = (0,4...0,6)\sigma_{0,2}$.

Але в цілій низці робіт відзначено, що збільшення напруження σ_3 до $(0,73 - 0,9)\sigma_{0,2}$ збільшує межу витривалості замкових різбових з'єднань. Так, у ході дослідження на знакомий згин моделей з'єднань об'єднаних бурильних труб діаметром 65 мм із замковою різбою 3-54x5,08x1:4 із сталі 35 з $\sigma_{0,2} = 350\text{МПа}$, зібраних з напруженням $\sigma_3 = 0,9\sigma_{0,2}$, отримано високу межу витривалості - біля 150 МПа (на відміну від 100 МПа, отриманих при $\sigma_3 = 0,73\sigma_{0,2}$).

Оскільки досліджень впливу $M_{кр.згв.}$ на опір втомлюваності замкових різбових з'єднань із сталі $\sigma_{0,2} \geq 900\text{МПа}$ обмаль, то для збирання таких з'єднань використовують рекомендації, встановлені для з'єднань із сталі $\sigma_{0,2} = (640...800)\text{МПа}$.

Авторами [5,6] розглянуто зміну напруження в серединному перерізі довжини різби ніпеля і муфти зі зростанням моменту затягування при дії на з'єднання згинального моменту $1200\text{Н}\cdot\text{м}$ (рис. 1). Ці залежності подано у зіставленні з залежностями, які встановлюють зв'язок між граничною амплітудою і крутним моментом згвинчування для з'єднань, виготовлених із сталі 45. Для з'єднань, які згвинчені з $M_{кр.згв.} = 750\text{Н}\cdot\text{м}$, гранична амплітуда згинальних моментів найменша. При цьому напруження в ніпелі максимальне, а в муфті – мінімальне. З цього випливає, що при недостатньому $M_{кр.згв.}$ зовнішнє навантаження сприймає, в основному, ніпель. У з'єднаннях, які згвинчені з $M_{кр.згв.} = 1500\text{Н}\cdot\text{м}$, значно збільшилася гранична амплітуда. Напруження в ніпелі різко падають, а у муфті – зростають. Таким чином, збільшення $M_{кр.згв.}$ призвело до сприятливого перерозподілу напруження в деталях з'єднання. Руйнування від втомлюваності проходить по ніпелю, оскільки при згвинчуванні в ньому виникають напруження розтягання, а у муфті – стискання.

З'єднання, які згвинчені з $M_{кр.згв.} = 2250\text{Н}\cdot\text{м}$, мають найвищу граничну амплітуду. Подальше збільшення $M_{кр.згв.}$ до $3000\text{Н}\cdot\text{м}$ призводить до її зменшення порівняно з максимальним значенням. Напруження в ніпелі починають зростати, а у муфті – спадати. Так встановлюється зв'язок між граничною амплітудою з'єднань, згвинчених різними крут-

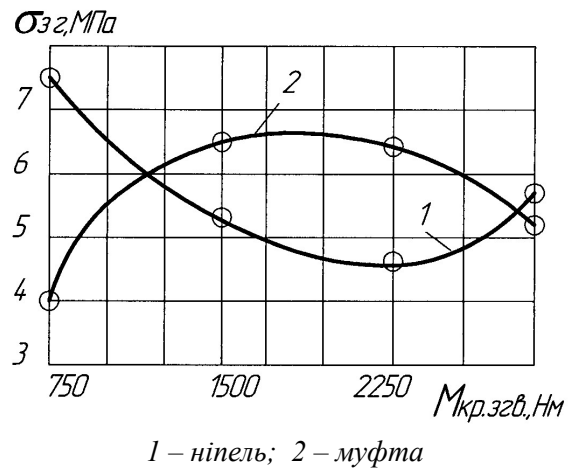

Рисунок 1 – Розподіл напружень в різбовому з'єднанні ЗН-75, що виникають від зовнішнього навантаження $M_{зг.} = 1200\text{Нм}$ при різних $M_{кр.згв.}$

ними моментами, і напруженнями, які виникають в деталях з'єднання під дією на них згинального моменту. Цим самим можна прогнозувати оптимальний крутний момент, для якого гранична амплітуда з'єднання найвища.

Використаємо вираз поділених різниць

$$y = [x_s, \dots, x_t] = \frac{y[x_{s+1}, \dots] - y[x_s, \dots, x_{t-1}]}{x_t - x_s}$$

для створення інтерполяційного поліному залежності напружень, що виникають в ніпелі (1) та муфті (2) (рис. 1) під дією на них згинального моменту залежно від зовнішнього навантаження за різних $M_{кр.згв.}$.

Складемо таблицю числових значень поділених різниць, розрахованих за поданим вище рівнянням (табл. 1, 2).

Таким чином, для ніпеля маємо інтерполяційний поліном виду

$$\begin{aligned} \sigma_{зг.} = & 7,50 + (M_{кр.згв.} - 0,75) \times (-3,067) + \\ & + (M_{кр.згв.} - 0,75) \times (M_{кр.згв.} - 1,50) \times 1,823 + \\ & + (M_{кр.згв.} - 0,75) \times (M_{кр.згв.} - 1,50) \times \\ & \times (M_{кр.згв.} - 2,25) \times (-0,416). \end{aligned}$$

Після перетворень отримаємо

$$\sigma_{зг.} = -0,416 (M_{кр.згв.})^3 + 3,695 (M_{кр.згв.})^2 - 9,743 M_{кр.згв.} + 12,904.$$

Таким чином, для муфти маємо інтерполяційний поліном виду

$$\begin{aligned} \sigma_{зг.} = & 4,00 + (M_{кр.згв.} - 0,75) \times 3,267 + \\ & + (M_{кр.згв.} - 0,75) \times (M_{кр.згв.} - 1,50) \times \\ & \times (-2,222) + (M_{кр.згв.} - 0,75) \times \\ & \times (M_{кр.згв.} - 1,50) \times (M_{кр.згв.} - 2,25) \times 0,553. \end{aligned}$$

Після перетворень отримаємо

$$\sigma_{зг.} = 0,553 (M_{кр.згв.})^3 - 4,710 (M_{кр.згв.})^2 - 11,687 M_{кр.згв.} - 2,348.$$

Таблиця 1 – Таблиця поділених різниць для ніпеля 1 (рис. 1)

$M_{кр.згв.}$ кНм	$\sigma_{зг.}$ МПа	Значення перших різниць	Значення других різниць	Значення третьох різниць
0,75	7,50	$\frac{5,20 - 7,50}{1,50 - 0,75} = -3,067$	$\frac{-0,333 - (-3,067)}{2,25 - 0,75} = 1,823$ $\frac{1,000 - (-0,333)}{3,00 - 1,50} = 0,887$	$\frac{0,887 - 1,823}{3,00 - 0,75} = -0,416$
1,50	5,20	$\frac{4,95 - 5,20}{2,25 - 1,50} = -0,333$		
2,25	4,95	$\frac{5,70 - 4,95}{3,00 - 2,25} = 1,000$		
3,00	5,70			

Таблиця 2 – Таблиця поділених різниць для муфти 2 (рис.1)

$M_{кр.згв.}$ кНм	$\sigma_{зг.}$ МПа	Значення перших різниць	Значення других різниць	Значення третьох різниць
0,75	4,00	$\frac{6,45 - 4,00}{1,50 - 0,75} = 3,267$	$\frac{-0,067 - 3,267}{2,25 - 0,75} = -2,222$ $\frac{-1,533 + 0,067}{3,00 - 1,50} = -0,977$	$\frac{-0,977 + 2,222}{3,00 - 0,75} = 0,553$
1,50	6,45	$\frac{6,40 - 6,45}{2,25 - 1,50} = -0,067$		
2,25	6,40	$\frac{5,25 - 6,40}{3,00 - 2,25} = -1,533$		
3,00	5,25			

Відомо, що

$$Q = \sigma_m F_n; \quad Q = \frac{M_{кр}}{a},$$

де: σ_m – середнє значення напруження циклу, що виникає в ніпелі;

F_n – площа поперечного перерізу ніпеля по першому спряженому витку різьби;

a – постійна, що залежить від розміру з'єднання.

Тоді

$$\sigma_m = \frac{M_{кр.згв.}}{a \cdot F_n}.$$

Для з'єднань, які згвинчені з $M_{кр.згв.} = 750 \text{ Н} \cdot \text{м}$, $M_{кр.згв.} = 1500 \text{ Н} \cdot \text{м}$, $M_{кр.згв.} = 2250 \text{ Н} \cdot \text{м}$, ці напруження дорівнюють відповідно $68,0 \text{ Н/мм}^2$, $135,0 \text{ Н/мм}^2$, $202,0 \text{ Н/мм}^2$ [6].

Оптимальними будуть ті середні напруження, за яких гранична амплітуда найбільша.

Максимально допустимий крутний момент згвинчування

$$M_{кр.згв.мах.} = F \sigma_T a,$$

де: F – менше із значень F_n (площа перерізу ніпеля на відстані 24 мм від упорного уступу) або F_m (площа перерізу муфти на відстані 24 мм від упорного торця);

σ_T – границя плинності матеріалу замка.

Для визначення мінімального крутного моменту згвинчування з врахуванням навантажень згинання визначають середнє напруження

у небезпечному перерізі ніпельної частини з'єднання $\sigma_{m(n)}$, використовуючи діаграму міцності за втомлюваністю, яка характеризує постійне відношення між статичною і циклічною міцністю металів.

Мінімально допустимий крутний момент згвинчування

$$M_{кр.згв.мін.} = F_n \sigma_{m(n)} a.$$

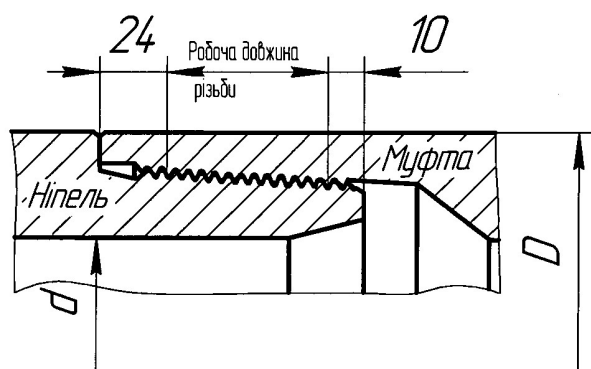
Як показали теоретичні та експериментальні дослідження [6,7], в замковому з'єднанні існують два небезпечні перерізи, по яких можуть проходити втомні руйнування: в ніпелі – по першому спряженому витку, що знаходиться на відстані 24 мм від упорного виступу, в муфті – на відстані 10 мм від меншого торця ніпеля (рис. 2). Перерізи, в яких відбуваються пошкодження, і відповідні значення межі витривалості замкових різьбових з'єднань залежать від співвідношення осьового моменту опору небезпечного перерізу муфтової частини і осьового моменту опору небезпечного перерізу ніпельної частини, тобто від ступеня зрівноваження з'єднання [6].

За даними Фарра А.П. [8] найбільш оптимальним вважається відношення

$$\frac{W_M}{W_n} = 2,25 \div 2,75,$$

тобто всередньому 2,5,

де W_n, W_M – осьові моменти опору відповідно ніпеля і муфти у їх небезпечних перерізах.

Рисунок 2 – Небезпечні перерізи замкового різьбового з'єднання

При цих співвідношеннях розрахункові напруження згинання у небезпечних перерізах муфти і ніпеля зрівнюються.

1 Крыжановский Е.И. Исследование и повышение сопротивления усталости бурильных колонн при вращательном бурении скважин: дис. ... докт. техн. наук: по спец. 05.04.07 / Е.И.Крыжановский – М., 1990. – 299 с.

2 Щербюк Н.Д. Исследование и разработка конструкций резьбовых соединений труб нефтяного сортамента и забойных двигателей с высокими эксплуатационными характеристиками для бурения глубоких скважин: дис. ... д-ра техн. наук: по спец. 05.15.10 / Н.Д.Щербюк. – М., 1978. – 400 с.

3 Лачинян Л.А. Конструирование, расчет и эксплуатация бурильных геологоразведочных труб и их соединений / Л.А.Лачинян. – М.: Недра, 1975. – 228 с.

4 Газанчан Ю.И. Исследование усталостной прочности крупных конических резьбовых соединений: дис. ... канд. техн. наук: по спец. 05.15.10 / Ю.И.Газанчан. – М., 1972. – 163 с.

5 Чернов Б.А. Методы повышения работоспособности бурильных и обсадных колонн в нефтяных и газовых скважинах: дис. ... докт. техн. наук: по спец. 05.15.10 / Б.А.Чернов. – Ив.-Фр., 1999. – 345 с.

6 Щербюк Н.Д. Резьбовые соединения труб нефтяного сортамента и забойных двигателей / Н.Д.Щербюк, Н.В.Якубовский. – М.: Недра, 1974. – 252 с.

7 Саркисов Г.М. Расчёты бурильных и обсадных колонн // Г.М.Саркисов. – М.: Недра, 1979. – 208 с.

8 Farr A.P. Torque requirements for rotary shouldered connections and selection of Connections for drill collars / A.P.Farr – The american society of mechanical engineers.1959.-No57.

*Стаття надійшла до редакційної колегії
11.10.10
Рекомендована до друку професором
Коцкуличем Я.С.*